וירא

כ' מר־חשון

א. בקשר מיט כ' מרחשון — דער יום הולדת פון כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע[1] — האָט כ"ק מו"ח אדמו"ר דער־צויילט[2] אַ סיפור פון בעל יום הולדת, וואָס האָט פאַסירט וועו ער איז געווען אַ קינד פון פיר אַדער פינף יאָר, בשבת פ' וירא.

דער רבי נ"ע איז אַריין צו זיין זיידן כ"ק אדמו"ר הצ"צ (צו מקבל זיין די ברכה בשייכות מיט זיין יום הולדת) און האָט זיך פאַנאַנדערגעווויינט, זאָגנדיק: פאַרוואָס האָט זיך דער אויבערשטער באַוויזן צו אברהם אבינו און צו אונז (אים) באַווייזט ער זיך ניט?

האָט אים דער צ"צ געענטפערט: אַז אַ איד אַ צדיק[3], צו ניין און נייַנציק יאָר, איז מחליט אַז ער דאַרף זיך מל זיין, איז ער וועָרט אַז דער אויבערשטער זאָל זיך באַווייזן צו אים.

ב. מ'האָט שוין געַרעדט כמה פעמים וועגן די הוראות אין עבודת ה' וואָס מ'קען אַרויסנעמען פון דעם דאָזיקן סיפור — ווי אַלע סיפורי רבותינו נשיאינו וועלכע זיינען צו אונז דערגאַנגען (ובפרט די וואָס זיי אַליין האָבן מפרסם געווען), וואָס אַנטהאַלטן הוראות לכאו"א. וועט מען זיך אַפשטעלן איצט אויף נאָך אַ נקודה אין דעם סיפור.

כ"ק מו"ח אדמו"ר האָט מדייק געווען בייַם דערציילן דעם סיפור, אַז דער בעל יום הולדת איז דאָן געווען אַ קינד פון פיר אַדער פינף יאָר. און וויבאַלד אַז דער דיבור פון אַ נשיא בישראל — ובפרט וואָס ער רעדט ברבים און הייסט דערנאָך אָפדרוקן — איז זיכער אויסגערעכנט און מדוייק בתכלית[5], דאַרף מען זאָגן, אַז אויך דער פרט פונעם סיפור איז ניט נאָר צו אַרויסברענגען די גדלות פון רבי"ן נ"ע,

[אַז אפילו גאָר בקטנותו האָט אים געאַרט פאַרוואָס דער אויבערשטער באַווייזט זיך ניט צו אים, און דאָס האָט אים אַזויפיל דערנומען, ביז ער האָט זיך פאַנאַנדערגעווויינט]

נאָר דאָס איז אויך אַ הוראה בעבודת ה' לכאו"א.

און דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז אע"פ וואָס דער סיפור אַנטהאַלט כו"כ הוראות לכל או"א (כנ"ל), איז אַבער אַ עיקר הוראה (אויך) פאַר די וואָס זיינען אין דעם גיל פון בן ד' או בן ה',

און ניט נאָר צו אַ גדול בשנים וואָס איז במצבו הרוחני ווי אַ קטן בן ד' או בן ה'[6], שלא הגיע ל(שלימות ה)חינוך[7] — ד.ה. אַזאַ וואָס האָט אויף אַזויפיל קיין דעת ניט, אַז ניט נאָר וואָס ער (מצד עצמו) פאַרשטייט ניט, נאָר ער קען אויך

---

1) שנת כתר"א. תולדותיו בפרטיות — ראה „חנוך לנער". ס' התולדות אדמו"ר מהורש"ב (קה"ת תשל"ב). וראה לקמן ע' 137 הערה הראשונה.

2) ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, תרצ"ג. נדפס בהיום יום ע' קג (בקיצור). לקו"ש ח"א פ' וירא. ח"ה כ' מרחשון. שם ע' 321.

3) ראה לקו"ש הנ"ל — ב' הנוסחאות שבזה (נת' בלקו"ש ח"ה שם).

4) לקו"ש הנ"ל. ועוד.

5) להעיר מפיה"מ להרמב"ם אבות פ"א מי"ז.

6) ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש ח"א שם (ע' 24).

7) ראה לקמן בפנים סעיף ד ובהערה 16, 17.

ניט אויפנעמען השפעה פון א צווייטן — אז אויך ער קען מאַנען, און מיט אן אינערלעכן תוקף [בדוגמת ענין הבכי', וואס ווייזט אז די זאך רירט אים אן מיט א תוקף העכער פון זיין מדידה והגבלה], אז דער אויבערשטער זאל זיך צו אים באַווייזן, ביז — ווי ער האָט זיך באַווייזן צו אברהם אבינו[8]

[והטעם — וויבאלד אז אברהם אבינו איז פון די ג' אבות — של כאו"א מבני שבכל הדורות — איז ביי יעדן אידן (ביי יעדן איינעם פון די בנים) דאָ בירושה די ענינים וואס זיינען געווען ביי די אבות[9],

נאָר (בעיקר) צו א קטן בן ד' או בן ה' כפשוטו, אז אויך אים קען מען מחנך זיין באופן כזה, אז ער זאל מאַנען בתוקף, עד כדי בכי', אז דער אויבערשטער זאל זיך צו אים באַווייזן ווי צו אברהם אבינו.

ג. לכאורה קען מען פרעגן: וואס פאַר א דמיון און פאַרגלייך איז דאָ צווישן דעם רבין נ"ע און יעדן אידישן קינד?

דער רבי נ"ע, זייענדיק א קדוש מבטן, נשיא בן נשיא, איז שוין בקטנותו גע־ווען אין אים ניכר א מעין פון זיין שפעטערדיקער גדלות (כמרז"ל[10] „בוצין בוצין מקטפי' ידיע"), ומובן אז שוין דאָן איז ער געווען מער בר דעת ווי אַנ־דערע ואפילו גדולים — היינט ווי קען מען פון אים אפלערנען בנוגע דעם חינוך פון יעדן אידישן קינד, דער „שיעור החינוך" איז דאָך „בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו"[11]?

ואע"פ אז ס'איז ברור, כנ"ל, אז דער תוכן הסיפור איז שייך (ניט נאָר צו א נשיא בישראל, נאָר) אויך צו כאו"א — וואָרום, ווי געוועדט פריער, פון דעם גופא וואס מ'האָט דעם סיפור דער־ציילט ברבים און דערנאָך אפגעדרוקט, איז א ראי', אז דאָס איז ניט פון די ענינ־ים הנשיא וואס „משכמו ומעלה גבוה מכל העם"[12], נאָר פון זיינע ענינים צו וועל־כע יעדערער מכל העם האָט א שיי־כות —

איז אבער געניג צו זאגן, לכאורה, אז דאָס איז א הוראה פאַר גדולים בשנים (ביז אפילו צו די וואס ברוחניות הענינים לא הגיעו לשלימות החינוך, כנ"ל) — פאַרוואס דאַרף מען זאגן אז דאָס איז שייך (אויך) צו א קטן כפשוטו (בשנים)?

ד. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהק־דים וואס מען געפינט כו"כ שיעורים בענין החינוך. כאָטש אז „שיעור החינוך .. הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו" כנ"ל — זיינען אבער דאָ כמה ענינים וואס מ'פאַרבינדט מיט א גיל מסויים[13], ביז צום דין כללי, אז „בציר מבר שית לא תקביל, בר שית קביל וספי

8) ראה לקו"ש שם (ע' 24 ואילך).

9) תו"א ר"פ וארא. וראה לקו"ש חט"ז ע' 3־52 — בביאור פרש"י (ר"פ וארא) „וארא, אל האבות" (שזה כולל ה„וירא אליו ה'") לגבי בחי' הפרטיות של האבות (אברהם — חסד, וכו') — כי כל הענין ד„וארא" זה הוא רק להיות „(אל) האבות", ולכן ישנו ענין זה אצל כאו"א מישראל (הבנים, היורשים) באותה הדרגא כמו"ש אצל האבות (המוריש) [משא"כ בזה שמורישים האבות לכאו"א מבני מבחי' הפרטיות, יש חילוק בין האבות והבנים], ע"ש.

10) ברכות מה, רע"א.

11) שו"ע אדה"ז או"ח סשמ"ג ס"ג.

12) ש"א ס, ב. וידוע הביאור (אוה"ת וירא (כרך ד') תשסד, ב. ועוד) דאפילו „שכמו" גבוה מכל העם (כולל הראש של כאו"א).

13) ראה לדוגמא (נוסף על הבא לקמן) — עירובין רפ"ח (לענין עירובין וסוכה). הנסמן לקמן הערה 17.

לי' כתורא"[14] — אַז דער לימוד התורה מיט אַ קטן אין אַן אופן פון „ספי לי' כתורא"[15] [וואָס דאָס ברענגט צו אַ הע־כערע שלימות בחינוך בכלל[16], כמובן] הויבט זיך אָן ערשט ביי „בר שית"[17].

און הגם אַז אויך אין דעם ענין זאָגט מען אַז דאָס איז תלוי אין „כח הבן ובנין גופו"[18] (און בא אַ „כחוש" וואַרט מען ביז „כבן שבע"[19]) — איז אַבער „בציר מבר שית לא תקביל"[20], אפילו אויב ער איז אַ שטאַרקער קינד[21], נאָר מער ווי אַן אַנדערער וואָס איז שוין „כבן שבע".

דאָס הייסט, אַז דער שיעור פון „בר שית" בנוגע צום ענין פון „ספי לי' כתורא" — שלימות החינוך — איז ניט תלוי אין דעת וכח הקטן: ס'איז ע"ד פון שיעור „בן י"ג למצות"[22], אַז אפילו ווען עס זאָל זיין אַ קטן אַ בר דעת[23] גדול ביותר, נאָר מער ווי אַ צווייטער וואָס איז שוין אַ גדול בשנים[24], איז ער פטור פון מצות (מה"ת), ער ווערט ניט נצטרף צו אַ מנין, וכו'.

ה. די הסברה אין דעם איז פאַר־בונדן מיטן אויפטו פון מ"ת אין דער עבודה אין תומ"צ לפני מ"ת:

די מצות (ועבודה) פאַר מ"ת האָבן דערלאַנגט ביז אין שרש הנבראים[25], און דערפאַר איז אין דערויף געווען נוגע נאָר די שלימות האדם (הנברא) בעבודתו ית' (וואָס דורך דעם האָט ער ממשיך געווען אלקות משרשו דהנברא ומקורו); אַבער ס'איז ניט געווען אַזוי־פיל נוגע אין וועלכן אופן (מיט וואָס פאַר אַ גשמי, וכיו"ב) ער טוט די עבודה ומצוה[26]. וואָס דערפאַר האָט יעקב אבינו אויפגעטאָן די המשכה שע"י תפילין דורך זיין עבודה מיט די „מקלות", כמבואר בזוהר[27].

14) כתובות נ, א. ב"ב כא, א. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו. פ"ב ה"ב. טושו"ע יו"ד סרמ"ה ס"ה (וראה לקמן הערה 31 בדעת השו"ע). הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"א.

15) משא"כ „לגלגל" שמתחיל מבן חמש כדתנן באבות (ספ"ה) בן חמש למקרא (תוד"ה וספי לי' — כתובות שם. ב"ח שם. קו"א להל' ת"ת שם קרוב לסופו). וראה לקמן הערה 31 בשוה"ג.

16) ראה רש"י ב"ב שם, דאספי לי' כתורא היינו ש„האכילהו .. תורה בעל כרחו כשור .. עול על צווארו", והיינו שאז מתחיל החינוך לעול מצות (כבן י"ג שנה).

17) להעיר ג"כ דגבי נט"י „פחות מבן שש .. (ש)דינו כקוף לפי שאין בו דעת כלל ואין כוונתו כוונה" (שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ט ס"כ. מב"י (ד"ה וקוף) ורמ"א שם ס"א) •; שיעור הכי פחות דפעוטות שמקחן מקח כו' — אף שהוא „כל חד וחד לפי חורפי'" — הוא „כבר שית" (גיטין נט, א. רמב"ם הל' מכירה פכ"ט ה"ו. טושו"ע חו"מ ר"ס רלה).

18) לשון הרמב"ם הל' ת"ת פ"ב שם. ועד"ז בפ"א שם. טור יו"ד שם. הל' ת"ת לאדה"ז שם.

19) תוד"ה כבן שש כבן שבע ב"ב שם. רמב"ם, טור, שו"ע (ושי"ך) והל' ת"ת לאדה"ז שם.

20) וצע"ק בהל' ת"ת לאדה"ז שם, שלא הביא השלילה (כברמב"ם פ"ב שם. טור שם. שו"ע שם ס"ח) ד„בפחות מכאן אין מכניסין אותר".

21) ראה לקמן הערה 31 ובשוה"ג שם.

22) אבות ספ"ה.

23) ולא רק חריף ובעל השגה כו' — ראה קונטרס התפלה פ"ה. סה"מ עת"ר ע' קטו. המשך תער"ב ח"ג ע' א'רכז.

24) כי גם להדיעה שהשיעור דבן י"ג למצות נלמד מזה שנק' „איש", שלדיעה זו הו"ע שבטבע, שבן י"ג נעשה גדול בשכל ודיעה (ראה בכ"ז לקו"ש (ח"ה ע' 421. ח"י ע' 71. לקמן ע' 291). וש"נ) — ה"ז רק רוב בנ"א, והמיעוט נגרר אחרי הרוב. וראה לקמן הערה 29.

25) ראה ס' הערכים־חב"ד ע' אבות ס"ג, וש"נ.

26) ראה ד"ה זכור תרס"ה פ"ט (סה"מ תרס"ה ע' רכ־כא). ועוד. לקו"ש ח"ג ע' 888. ח"ה ע' 327. וראה ס' הערכים שם ס"ד.

27) ח"א קסב, א. וראה תו"א כג, ג.

•) וגם להדיעה שגם פחות מבן שש כשר, הוא (לא לפי ש"ש לו (קצת) דעת, כ"א) מפני שנט"י א"צ כוונה (ראה ב"י שם. ועי"ג ש"ע אדה"ז הל' שחיטה ס"ב קו"א סק"א).

משא"כ די עבודה פון תומ"צ נאך מ"ת איז ממשיך פון מאציל ב"ה שלמעלה משרש הנבראים. וואס די המשכה קען א נברא ניט אויפטאן מצד עצמו, נאר ווייל אזוי האט דער מאציל אויסגעשטעלט, אז ווען מ'טוט מצוה פלונית ווערט די המשכה פון מאציל למטה. ובמילא ווערט די המשכה אויפגעטאן דוקא ווען די מצוה ווערט געטאן בדיוק לויט די מדידות[28] ושיעורים וואס זיינען געגעבן געווארן מלמעלה (ביי מ"ת).

[וי"ל אז אויך איצטער, ווען עס זאל זיין א צדיק ווי יעקב אבינו, קען ער אויפטאן דורך "מקלות" ווי יעקב האט אויפגעטאן — אבער דאס איז נאר א המשכה פון שרש הנבראים (לויט דעם גודל העבודה פון דעם צדיק), ס'איז אבער ניטא אין דעם המשכת המאציל, וואס דאס איז די עבודה פון נאך מ"ת].

ועד"ז איז בנוגע די שיעורים פון זמן החיוב: דאס וואס עס קען זיין א קטן א בר דעת גדול יותר ווי א גדול בשנים, איז דאס נאר בנוגע שלימות שלו (של הנברא)[29]; בנוגע אבער די ענינים פון מ"ת — המשכת המאציל — איז דא א מדידה מלמעלה, אז דאס הויבט זיך אן ערשט ביים עלטער פון י"ג שנה[30]; ועד"ז בענין החינוך — אז שלימות החינוך (באופן פון "ספי לי' כתורא") איז פון בר שית.

וא"ו. דערפון איז אויך פארשטאנדיק בעניננו, וויבאלד אז דער רבי נ"ע איז דאן געווען "בציר מבר שית", איז ניט קוקנדיק אויף זיין גדלות אין דעת וכו' שוין אין יענעם עלטער — איז ער אבער נאך אלץ (בנוגע להענינים דמ"ת) געווען אין א דרגא פון "בציר מבר שית" וואס לא הגיע לשלימות החינוך[31].

און היות אז ביים מפרסם זיין דעם סיפור הנ"ל — וואס באווייזט אז ס'איז ניט קיין ענין מיוחד פאר נשיאי ישראל כנ"ל — האט דער רבי מדייק געווען צו דערציילן אויך דעם פרט, אז דער רבי נ"ע איז געווען א קינד פון פיר אדער פינף יאר, איז פארשטאנדיק, אז דאס איז שייך צו יעדן אידיש קינד וואס איז "בציר מבר שית", וויבאלד אז ע"פ דער מדידה פון תורת אמת, איז ער אין דעם זעלבן סוג ודרגת החינוך.

ז. ע"פ הנ"ל — אז מיטן מפרסם זיין דעם סיפור, איז דער רבי געווען אויסן א הוראה אין דעם חינוך פון א קטן כפשוטו — וועט מען אויך פארשטיין ווי אין דעם סיפור ליגט (ניט סתם א הוראה אין עבודת ה', ביז אפילו פאר קטנים, נאר) א חידוש עיקרי בנוגע דעם אופן החינוך:

---

28) כידוע בענין המדידה דתורה ומצוות (ד"ה והוא כחתן תרנ"ז פ"ה ואילך. המשך תרס"ו ע' נב ואילך. ועוד).

29) להעיר מדעת החת"ס (שו"ת יו"ד סשי"ז) שגבי ב"נ השיעור של גדלות (גם עתה) תלוי בכ"א כפי שכלו ודעתו.

30) להעיר מספר השיחות תש"ה ע' 2.

31) בשו"ע יו"ד שם סעיף ח: "מכניסים התינוקות .. בן חמש שנים שלימות" (ו"בן ששי" (שברמב"ם שם) – היינו בן חמש שנכנס בשנת ששי – ב"י שם ד"ה ומ"ש בפחות. כס"מ הל' ת"ת פ"ב שם) — והרי בנדו"ד הי' כ"ק אדמו"ר "בן ד' או ה'".

אבל ראה ב"ח שם (ד"ה מכניסין) דסתימת הלשון "כבן שש שבע" משמע דשלימות בעינן. וכ"ה דעת אדה"ז בהל' ת"ת שם ("בן שש .. שלימות"), כמו שהאריך בקו"א שם (קרוב לסופו).

---

*) מחאים למשנה בן ה' למקרא. ובתוד"ה בבציר ב"ב שם (הובא בב"י שם) מפרש — ע"פ כתובות שם "כל המכניס את בנו פחות מבן שש כו' הא דבריא" — דבן ה' למקרא בבריא לגמרי (ובש"ך שם סק"ג משמע שמפרש כן דעת השו"ע).

אבל ברמב"ם וטור (ואדה"ז) לא חילקו בין בריא לבריא (ראה ב"ח שם). וראה לעיל הערה 15.

ס'איז ידוע וואס דער רמב"ם[32] איז מאריך בנוגע דעם אופן הלימוד מיט א קטן, אז מען דארף אים מזרז זיין „בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו .. קרא ואתן לך אגוזים כו'", ווייל מצד „מעוט שניו וחולשת שכלו אינו מבין מעלת אותו הטוב".

און דא מאנט מען ביי א קינד, אז אים זאל „אנרירן" און „דערנעמען" ועד כדי בכי' — ניט טוב גשמי וכיו"ב, נאר — פארוואס דער אויבערשטער באווייזט זיך ניט צו אים; ד.ה. אז מען דארף מחנך זיין א קינד אז ג־טלעכקייט זאל ווערן א „טייל פון זיין לעבן"*[32] („דברים שהם אהובים אצלו"), ביז אז אים זאל שטארק פארארן וואס דער אויבערשטער באווייזט זיך ניט צו אים און אין דעם אופן ווי ער האט זיך באוויזן צו אברהם אבינו.

וואלט ניט געווען דער מאורע הנ"ל מיטן רביין נ"ע — קען מען ניט וויסן צי מ'וואלט געקענט פועל'ן אזא גענפיל בא יעדן אידיש קינד, ווארום וויבאלד אז מצד טבעו ציט ער זיך, כנ"ל ברמב"ם, צו דברים גשמיים, דארף מען אים מחנך זיין און מזרז זיין מיט יענע ענינים „שהם אהובים אצלו":

אבער לאחרי ווי ס'איז געווען דער מאורע הנ"ל — ובפרט נאך דעם ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר האט דערציילט דעם מאורע ברבים און געהייסן אפדרוקן — איז א דבר ברור, אז דערמיט האט מען מגלה געווען, יתרה מזה — פותח געווען א נייעם צינור[33] ודרך בענין החינוך, אז איצט, דורך א חינוך כדבעי, קען מען איצט[34] פורץ זיין די גדרי הטבע פון אידישע קינדער, און זיי איינגעווואוינען צו וועלן רוחניות, ביז צו ארויסרופן ביי זיי א תשוקה נפלאה אז דער אויבערשטער זאל זיך צו זיי באווייזן.

און בשעת מען זעט א אידיש קינד וואס אים ארט ניט וואס דער אויבערשטער באווייזט זיך ניט צו אים — איז עס ניט ווייל ער איז ניט שייך צו דעם, נאר ווייל דער מחנך רעדט ניט בזה קיין דברים היוצאים מן הלב.

ח. ע"ד ווי די הוראה פון דער שאלה ובכי' פון רביין נ"ע איז צו יעדן אידיש קינד כנ"ל בארוכה, אזוי אויך איז מובן, אז דער ענטפער פון צ"צ צום רביין נ"ע — „אז א איד א צדיק צו ניין און נייניציק יאר איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין איז ער ווערט אז דער אויבערשטער זאל זיך באווייזן צו אים" — איז דאס אז ענטפער — און במילא — שייך צו(ם חינוך פון) יעדן אידיש קינד:

דער פשט אין ענטפער פון צ"צ איז דאך ניט אז דער אויבערשטער האט זיך באווייזן נאר צו אברהם'ען (ווייל ער האט מחליט געווען צו ניין און נייניציק יאר אז ער דארף זיך מל זיין), אבער אז צו אנדערע ובפרט בדוגמת דעם רביין נ"ע האט עס קיין שייכות ניט — ווייל דאן האט דער צ"צ געדארפט ענטפערן בקיצור, אז מען קען זיך ניט גלייכן צו אברהם אבינו[35];

---

32) בפיה"מ שלו סנהדרין ר"פ חלק. וראה הל' תשובה פ"י ה"ה.

*32) להעיר גם מלקו"ש ח"ו ע' 127.

33) כידוע בענין „פתח ר"ש" וכיו"ב (סה"מ תרע"ח ע' רפג. ועוד).

34) ע"ד שמצינו בכמה ענינים — גם להלכה (רמ"א אה"ע סקנ"ו ס"ד. מג"א או"ח סקע"ג סק"א. שו"ע אדה"ז חאו"ח סו"ס קעט (ואף שהוא בענין של סכנה). וראה שד"ח (כרך א' ע' רי ואילך, כי' ע' קצד). וש"נ) — שנשתנו הטבעים. וראה לקו"ש ח"כ ע' 386 ואילך.

35) ובמכש"כ שאפילו למשה נאמר „במקום גדולים — אברהם — אל תעמוד" (דב"ר פ"ב, ז).

נאָר דער פשט איז, אַז דאָס איז אַ הוראה ווי אַזוי יעדערער קען צוקומען צו „וירא אליו ה׳״, דורך דער החלטה אַז אין וועלכן מצב רוחני מען זאָל נאָר זיין (אפילו וועו מ׳איז אַ צדיק אין עלטער פון נייַן און נייַנציק יאָר), דאַרף מען זיך מל זיין, דאָס מיינט: מען דאַרף זיך באַוואָרענען און האַרעווען אויף צו אַראָפנעמען דעם צודעק, דעם העלם והסתר העולם[36].

און דער הרגש איז שייך צו כאו״א מישראל, וואָרום כאָטש אַז אברהם איז געווען „אַ צדיק צו נייַן און נייַנציק יאָר״ — וואָס זיינען געווען „יומין שלמין״[37] בעבודתו ית׳ — ובמילא איז זיין החלטה אַז ער דאַרף זיך מל זיין (זיך באַווּאָרענען פון העלם העולם) אַ פיל גרעסערער חידוש ווי די החלטה פון דעם וואָס איז ניט קיין צדיק[38] —

איז אַבער ידוע אין דעם ענין פון „פתח״[39], אַז נאָר דעם ווי איינער האָט געהאַרעווט אויף אַ געוויסן ענין און אים ממשיך געווען בעולם, איז ער דערמיט פותח דעם צינור פאַר אַנדערע, אַז דערנאָך קענען אויך זיי דערגרייכן דעם ענין מיט פיל ווינציקער יגיעה,

[ועאכו״כ נאָך מ״ת, וואָס מ׳קען אויפטאָן דורך אַ פיל קלענערער און גרינגערער עבודה, דאָס וואָס די אבות האָבן אויפגעטאָן דורך עבודה ויגיעה גדולה[40].

ט. און דאָס איז די הוראה (פון דעם צ״צ׳ס ענטפער) בענין החינוך אויך צו קטנים:

נאָר דעם ווי מען רופט אַרויס ביים קינד די תשוקה נפלאה אַז דער אויבערשטער זאָל זיך באַווייזן צו אים, דאַרף מען אים מסביר זיין, אַז דער דרך לזה איז דורך דער החלטה אַז מען דאַרף זיך אַלעמאָל „מל״ זיין, זיך באַווּאָרענען און אַראָפנעמען דעם העלם והסתר העולם.

ד.ה. מען דאַרף מחנך זיין אַ קינד צו ניט נתפעל ווערן פון העלם והסתר העולם — אויף אים זאָל ניט פועל זיין וואָס „וועלט״ זאָגט, נאָר וואָס תורה ויל; און די החלטה ביי אים זאָל זיין אַזוי שטאַרק, ביז „גם כי יזקין לא יסור ממנה״[41] — דאָס איז ביי אים אַזוי אייגענווּאָרצלט, אַז ער געדענקט אַלעמאָל, אפילו וועו ער איז שוין אין אַ העכערע און אין אַ גאָר גאָר העכערער דרגא אין עבודת ה׳, אַז ער מוז זיך „מל״ זיין.

און דאָס ברענגט אַז שוין בקטנותו זאָל ביי אים זיין „וירא אליו ה׳״, וואָס דאָס באַלייכט אים מיט זיין סביבה, אין אַן אופן פון „והי׳ ה׳ לך לאור עולם״[42].

יו״ד. כשם ווי רבותינו נשיאינו האָבן פותח געווען אַ צנור חדש בענין החינוך בנוגע „בין אדם למקום״

— אַז איצט קען מען מחנך זיין אידישע קינדער צו גלוסטן ענינים פון אידישקייט (ניט צוליב שכר כו׳, נאָר

---

36) ראה בכ״ז לקו״ש ח״א ע׳ 26. ח״ה ע׳ 87. ע׳ 321 ואילך.

37) זח״א רכד, א. תו״א טז, א. עט, ב. וראה לקו״ש שבהערה הקודמת.

38) ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 90. ע׳ 323.

39) ראה לעיל הערה 33. וראה מאמרי אדה״ז הקצרים (ע׳ תסד) – בענין של הבנה והשגה – שהה״מ הי׳ „נוהג כנשפלה לו איזה השגה הי׳ אומרה בפה אף שלא יבינו השומעים . . בכדי להמשיך את ההשגה . . בזה העולם ואזי . . יוכל אחר . . להשיגה״.

40) ראה ד״ה אמרת ה׳ תרצ״ה פ״ג (בסה״מ קונטרסים ח״ב). וראה ד״ה זכור שם רפי״א.

41) משלי כב, ו.

42) ישעי׳ ס, יט.

אין אן אופן אז זיי (די ענינים) זאלן ווערן א טייל פון זייער לעבן, ביז אז עס פארארט זיי עד כדי בכי' פארוואס דער אויבערשטער באוויזט זיך ניט צו זיי ווי ער האט זיך באויזן צו אברהם אבינו —

עד"ז געפינט מען די נקודה אין ענינים שבין אדם לחבירו, און אויך אין א סיפור פון בעל יום ההולדת בימי קטנותו[43]:

ווען דער רבי נ"ע איז געווען בן ד' שנים, האט אמאל דער שניידער גערעכט א בגד וואס ער האט געגייט פאר אמו הרבנית. בשעת מ'האט בוחן געווען דעם בגד, האט דער רבי נ"ע ארויסגענומען די חתיכת בגד "לתומו", ד.ה. בשוגג[44] [און דערצו נאך, איז דאס ניט געווען ברבים[45] — בלויז אמו הרבנית איז דערביי געווען] — און פונדעסטוועגן, ווי נאר ער האט דערהערט אז דער שניידער האט זיך פארשעמט, האט דאס אים שטארק דערנומען, ביז צו א בכי' מרה.

וואס דאס באווייזט דאך, אז אים האט פארדראסן (ניט אזויפיל וואס די הלבנת פנים איז געווען דורך אים, אז אים קומט אן עונש וכו', נאר) די עצם זאך וואס א איד איז פארשעמט געווארן.

און דערפאר האט ער אויך ניט געוואלט דערציילן זיין טאטן וועגן דעם — הגם דאס ניט ענטפערן אביו אויף זיין שאלה קען אפשר אריינגיין אין גדר פון כיבוד אב וכו'; אויך וואלט דאך דער דערציילן געווען בלויז צוליב תיקון החטא — ווייל ער האט ניט געקענט פארטראגן די עצם זאך אז עס זאל זיך ריידן וועגן דעם לא טוב פון א איידן (באיזה אופן שהוא).

אז אמו הרבנית האט אים געפרעגט פארוואס ער האט ניט געוואלט דערציילן דעם טאטן די גאנצע מעשה, האט ער געענטפערט: ס'איז גענוג וואס ער איז נכשל געווארן אין הלבנת פנים, זאל ער נאך עובר זיין אויף רכילות און לשון הרע?!

יא. בהשקפה ראשונה איז ניטא קיין „געוואלד" בנוגע דער הלבנת פנים וואס איז דא געווען — וואורום, ווי ער איז מדייק אין סיפור, האט דער רבי נ"ע ארויסגענומען די חתיכת בגד „לתומו", ד.ה. בשוגג[44] [און דערצו נאך, איז דאס ניט געווען ברבים[45] — בלויז אמו הרבנית איז דערביי געווען] — און פונדעסטוועגן, ווי נאר ער האט דערהערט אז דער שניידער האט זיך פארשעמט, האט דאס אים שטארק דערנומען, ביז צו א בכי' מרה.

וואס דאס באווייזט דאך, אז אים האט פארדראסן (ניט אזויפיל וואס די הלבנת פנים איז געווען דורך אים, אז אים קומט אן עונש וכו', נאר) די עצם זאך וואס א איד איז פארשעמט געווארן.

און דערפאר האט ער אויך ניט געוואלט דערציילן זיין טאטן וועגן דעם — הגם דאס ניט ענטפערן אביו אויף זיין שאלה קען אפשר אריינגיין אין גדר פון כיבוד אב וכו'; אויך וואלט דאך דער דערציילן געווען בלויז צוליב תיקון החטא — ווייל ער האט ניט געקענט פארטראגן די עצם זאך אז עס זאל זיך ריידן וועגן דעם לא טוב פון א איידן (באיזה אופן שהוא).

---

43) נדפס בחנוך לנער ע' 9. ס' התולדות שם ע' 8.

44) להעיר דחיוב בושת הוא רק במתכוין (משנה ב"ק פו, ב).

45) להעיר שיש דיעה שהלבנת פנים היא רק ברבים (נסמן באנציק' תלמודית בערכו (ע' רי)).

און ווי‌באלד אז מ'האט אונז דער־ציילט דעם דאזיקן סיפור, צוזאמען מיט דער הדגשה אז דער רבי נ"ע איז דאן אלט געווען פיר יאר, איז דערפון א ראי' אז איצט קען מען מחנך זיין יעדער אידיש קינד אפילו אין דעם גיל אין אט דעם אופן.

יב. פון כל הנ"ל איז אויך דער לימוד אויף וויפל ס'איז דער חוב על כאו"א מישראל צו משתדל זיין זיך אין ענין החינוך, סיי בנוגע אייגענע קינ־דער

— כפתגם בעל יום הולדת נ"ע הידוע[46]: אט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדן איד, אן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדן אידן צו טראכטן יעדן טאג א האלבע שעה וועגן דעם חינוך פון קינ־דער, און טאן אלץ וואס עס איז בכוחו צו טאן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל

46) היום יום ע' יג.

זיין ביי די קינדער, אז זיי זאלן גיין אין דעם דרך וואס מען איז זיי מדריך —

סיי בנוגע אנדערע אידישע קינדער, וועמענס עלטערן האבן (מאיזו סיבה שתהי') זיי ניט געגעבן א חינוך כדבעי, וואס דאן ליגט דער חוב על כל חכם וחכם מישראל[47] צו פארזארגן אז דער קינד זאל באקומען א חינוך כדבעי,

און דורך דעם שטעלט מען אויף די „צבאות ה'" וואס וועלן ארויסגיין פון גלות — בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותנו[48] — דורך משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחות ש"פ וירא, כ"ף מרחשון, תשל"ו ותשל"ז)

47) רמב"ם שם פ"א ה"ב. הל' ת"ת לאדה"ז שם ס"ח (ומוסיף: (מ"ע) של תורה). טושו"ע שם ס"ג [ושם — „חכם" (רק פ"א). וי"פ כפל לשון הרמב"ם ואדה"ז „כל חכם וחכם", שכולל בזה כל סוגי חכמים — ע"ד „כל צדיק וצדיק" שבמשנה סוף עוקצין (וראה תו"ט שם. ובארוכה שיחת י"ט כסלו תשל"ח — סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 647 ואילך). „איש איש" דפ' אמור (כב, יז. מנחות עג, ב. פרש"י עה"ת שם, כה)] ובכ"מ.

48) בא י, ט.